

трьох попередніх частинах тексту. Повторюються однотипні ситуації: Куліш ще раз намагається спокусити Шевченка – залучити до свого кола, до пропагованої ним ідеї всеслов'янської єдності. Проте Кобзар ідентифікує себе з іншою соціальною групою: «Ні, ні... я з чумаками. По дорозі / якраз нам з ними /.../» [2, с. 364]. У цій сцені Шевченко виступає також у ролі будителя народу.

Отже, у драмі «Поетова доля» Сава Голованівський, міфологізуючи історичні особи, створює образ Шевченка як героя, який, переборюючи спокуси, відстоює свій життєвий вибір. Літературознавці пропонують й інші варіанти інтерпретації цього твору: у «життєвому» руслі розглядає драми Л. Скорина, вбачаючи в її сюжеті «відому новозавітну матрицю – події з життя Ісуса Христа перед його арештом і стратою» [11, с. 177]. Елементи казкового сюжету, введені драматургом у структуру драми, увиразнюють її основну ідею – незламність героя, який проходив випробування спокусами.

Слово Шевченка входить у художню тканину п'єс цього періоду: «Ганьба (перехід)» (1929) В. Пашка. Алюзіями і ремінісценціями з «Кобзаря» сповнені п'єси М. Куліша. Так, дружину Малахія Стаканчика із п'єси «Народний Малахій» (1927) кличуть Тарасівною, Шевченкове слово звучить у репліках Мокія («Мина Мазайло», 1928), як сакральну книгу сприймає «Кобзар» Іван Степанович Ступай-Ступаненко («Патетична соната», 1929).

Як зазначила С. Андрусів, онтологічно історична пам'ять пов'язана не стільки з достеменними подіями

минулого, скільки з легендою, переказом про них або, точніше, міфом [1, с. 141]. Принцип міфологізації використовувала українська драматургія 20–30-х рр. ХХ століття. Міфологізації зазнала й знакова для українського народу особа Тараса Шевченка.

1. Андрусів С. М. Модус національної ідентичності: Львівський текст 30-х років ХХ ст.: Монографія / Стефанія Андрусів. – Л.: Вид-во Львівського національного університету ім. І. Франка, Т.: Джура, 2000. – 340 с. 2. Голованівський С. Поетова доля / Сава Євсійович Голованівський // Голованівський С. Тридцять п'ять літ. Вибрані поетичні твори. – К.: Держлітвидав худ. л-ри, 1963. – С. 269–371. 3. Іванців Є. Гонведи йдуть / Євген Іванців. – Л.: Межа, 1939. – 55 с. 4. Історія української літературної критики та літературознавства: Хрестоматія. У 3-х кн. / Упор. П. М. Федченко, М. М. Павлюк. Т. В. Бовсунівська; за ред. П. М. Федченка. – Кн. 1. – К.: Либідь, 1996. – 416 с. 5. Кобець О. В Тарасову ніч. – К.: Час, 1918. – 16 с. 6. Кузякина Н. Лесь Курбас / Н. Б. Кузякина // Лесь Курбас: Статті й воспоминання о Лесе Курбасе. Литературное наследие / Сост. М. Г. Лабинский, Л. С. Танюк; Вступ. ст. Н. Б. Кузякиной. – М.: Искусство, 1987. – С. 5–46. 7. Куліш М. Твори: В двох томах / Микола Куліш. – К.: Дніпро, 1990. – Т. 2: П'єси, статті, виступи, документи, листи, спогади про письменника / Упор., підгот. текстів, комент. Л. С. Танюка. – 877 с. 8. Листи до Тараса Шевченка. – К.: Наукова думка, 1993. – 384 с. 9. Пчілка О. Кобзареві діти / Олена Пчілка // Інститут літератури ім. Т. Шевченка, відділ рукописів та текстології. – Ф. 28. – Од. зб. 110. – 35 арк. 10. Пчілка О. Щасливий день Тараса Кравченка / Олена Пчілка // Інститут літератури ім. Т. Шевченка, відділ рукописів та текстології. – Фонд 28. – Од. зб. 100. – 27 арк. 11. Скорина Л. «Життєвий» «інтертекст» як засіб творення соцреалістичного «міфу про Шевченка-борця» / Людмила Скорина // Зб. пр. Міжнародної (38-ї) наукової шевченківської конференції. – Черкаси: Видавець Чабаненко Ю. А., 2011. – С. 174–187. 12. Сліпкова О. Тернами / Олена Сліпкова. – Х.: ДВУ, 1924. – 24 с. 13. Еліаде М. Миф о вечном возвращении. Архетипы и повторяемость / Пер. с фр. / Мирче Элиаде. – СПб: Алетейя, 1998. – 250 с.

Галина Школа

Тарас Шевченко в рецепції Трохима Зіньківського

У статті досліджено особливості шевченкознавчого доробку Трохима Зіньківського. З'ясовано вплив творчості Тараса Шевченка на мовно-реформаторську діяльність митця.

The features of Trohym Zin'kivsky's Shevchenko studies are examined in the article. The influence of Taras Shevchenko's works on linguistically-reformative activity of Zin'kivsky is cleared up.

У біографії Т. Зіньківського і Т. Шевченка наявний хронологічний збіг: рік смерті Т. Шевченка був роком народження Т. Зіньківського. Українці їх обох визначали за родинними ідентифікаторами: Т. Шевченка називали «батьком Тарасом», двадцятирічного Т. Зіньківського – «дядьком Трохимом».

Трохим Зіньківський (псевдоніми та криптоніми – Т. Звїздочот, П. Певний, Т. З., Т. S, Z.; 1861–1891 рр.) – військовий юрист, активний громадський діяч, письменник, перекладач, публіцист, етнограф, мовознавець, лексикограф. Діяльність Т. Зіньківського була в полі зору його сучасників: Б. Грінченка, М. Комарова, О. Кониського, В. Лукича (В. Левицького), О. Огоновського, В. Самійленка, М. Сумцова, І. Франка та ін. Так, у некролозі «Пам'яті Т. Зіньківського-Певного» О. Кониський зазначив внесок Т. Зіньківського в розвиток української національної справи: «Певний

справді був певним українським Русиним, певним демократом, певним тим національним радикалом, яких помножи нам Господи сторицею! Не кохався він у фразі, не гнався за модними словами, не поспішав, щоб скрізь бути першим, він був чоловік праці, діла на тій колючій стежці, якою неминуче треба йти нам до свого народно-національного ідеалу» [6, с. 274].

За радянських часів відомості про національно свідому особистість не популяризувалися. Лише в останнє десятиліття ХХ ст. інформація про Т. Зіньківського стає більш доступною. До творчого спадку митця зверталися О. Масенко, А. Погрібний, В. Скрипка, А. Поповський, П. Соколов, Л. Костецька, С. Кіраль, Ю. Шевельов та ін. Зокрема, Ю. Шевельов, вивчаючи нормотворчий процес кінця ХІХ ст., назвав Трохима Зіньківського «одним із перших будівничих української літературної мови» [7, с. 35].

Мову Т. Зіньківський розглядав не тільки як засіб комунікації, мова, у його розумінні – «вираз народнього світогляду; органічний витвор усього життя народу; у їй відбивається, як у дзеркалі, його душа, його думки і погляди» [3, с. 94].

Письменник був упевнений у тому, що «живе письменство можна збудувати тільки на ґрунті живої і до того ж своєї мови» [3, с. 88] і що народна мова «могла бути виразом письменства та культури» [3, с. 89]. Тому, відстоюючи певне положення, митець апелює до народного досвіду: «у нас кажуть», «у нас вживають», «у нас значить», «у нас зветься» [3, с. 317], «по нашому» [3, с. 320], «у народа» [2, од. зб. 38205], «уживана в народну поезію» [2, од. зб. 38205].

Неперевершеним авторитетом для митця була мова Т. Шевченка, котрий, за словами Т. Зіньківського, «один варт цілої літератури» [3, с. 204]. У ній вперше спостерігається певна унормованість, яка була відсутня у попередників Кобзаря, що мали нахил чи то до бурлеску, чи «...до етнографічного копіювання місцевих діалектів» [3, с. 206].

Т. Зіньківський зауважив, що Т. Шевченко ввів у літературний вжиток той тип живої народної мови, на якому сам був вихований і який стоїть близько до загальнонародного. Мова Т. Шевченка – синтез елементів народної мовної стихії з книжними мовними засобами. Це, на думку дослідника, свідчить про високу культуру поета, який володів загальнолюдським інтелектуальним багатством. Внесок Т. Шевченка у розвиток української культури Т. Зіньківський окреслив так: «Нема чого розводитись про те, що таке для України-Русі Шевченко. Всі ми знаємо, що се поет наш всенародний, наша невмируща слава, програма наша політична, суспільна й міжнародна. По ньому знає світ Україну, по ньому дізнається про її душу, її будучину» [3, с. 181].

Лексикон Т. Шевченка – норматив для Т. Зіньківського, який у суперечливих мовних питаннях апелював до авторитету Кобзаря: «Чи українське се слово «топорище», – писав він Б. Грінченку. – У Шевченка можна здогадуватись воно зветься обухом: «... треба миром, громадою обух спалить та добре вигострить сокиру» [2, од. зб. 38203]. В іншому листі: «Знову «нескінченні» степи – не до вподоби мені се «нескінченні» крашче хоч-би Шевченкові «безкраї» [2, од. зб. 38194].

Т. Зіньківський зауважував, що всі українські письменники «слідують за Шевченком» [2, од. зб. 38231] і, відстоюючи те чи інше положення, керувався авторитетом Кобзаря: «порівняй у Шевченка» [2, 38194], «у Шевченка» [2, од. зб. 38203, 38205], «Шевченкові» [2, од. зб. 38205].

Т. Шевченка вирізняла «мовна орієнтація на засвоєння старослов'янізмів». Т. Зіньківський також відстоював наявність старослов'янізмів в українській мові. У листі до Б. Грінченка він писав: «Возглашу та немощен – церковної мови вплив. Отже, чи до речи позичатись нам в церковній мові, не важко буде

відповісти, що коли позичати, то позичати именно з церковної, яко корня, ніж з кацапщини. Наконєць, и Шевченко уживав часом церковнослов'янизми, хоча би:

Радуйся, ниво неполитая!
Радуйся, земле, не повитая!
Квітчастим злагом» [2, од. зб. 38224].

В іншому листі Т. Зіньківський слушно зазначав: «Мені здається «*прийняти*», а не «*принять*», бо-ж и *приймати* як и *прийти, вийти, вийшов, здіймати*. Се від ст. слов. (старослов'янського слова – *Г. Ш.*) *приити, приимати, соимати»* [2, од. зб. 38205].

Слово Т. Шевченка постійно цитоване письменником не лише в епістолярію, а й у науково-популярних статтях («Молода Україна, її становище і шлях», «Національне питання в Росії», «Тарас Шевченко в світлі європейської критики»).

Так, у статті «Молода Україна, її становище і шлях», апелюючи до слів Кобзаря «Сини мої на чужині, На чужій роботі!», Т. Зіньківський закликав українську інтелігенцію працювати на збагачення своєї власної культури. Дослідник зауважував, що вже у XVI–XVII ст. існували твори, написані українською мовою: «Але се ще не була література – народна мова допускалась (включаючи Котляревського з його «Наталкою-Полтавкою») тільки, здебільшого, для «жарту», в речах низького «штилю» /.../. Історію української літератури він розпочинав від Т. Шевченка і Г. Квітки-Основ'яненка: «Тільки як батько наш Тарас вирік нашу правду й наші думи рідним нашим словом, оплакав наше безталання й муки; як Квітка змалював життя нашого люду словом, що й тепер витискає сльози з очей в українця /.../» [4, с. 10–11].

У статті «Національне питання в Росії» (1889 р.), виступаючи проти національних утисків, Т. Зіньківський цитував Т. Шевченка:

Од молдована аж до Фіна, на всіх язиках все мовчить,
Бо благоденствує [5, с. 202];

Лицеміри, людодіи – Господом прокляті! [5, с. 212];

Обідрана сиротою
Понад Дніпром плаче:
Тяжко-важко сиротині,
А ніхто не бачить,
Тільки ворог, що сміється... [5, с. 216].

Шевченкознавчий доробок Т. Зіньківського складається з науково-популярних розвідок. У 1889 р. на роковинах Т. Шевченка Т. Зіньківський виступив із рефератом «Тарас Шевченко в світлі європейської критики», який пізніше ліг в основу однойменної статті, опублікованої в журналі «Правда». Опрацювавши великий масив європейської періодики (німецької, французької, польської, російської), де було вміщено відгуки про творчість українського генія, дослідник дійшов висновку, що найвище поцінували Кобзаря німці, залучивши його до складу малої кагорти світових геніїв.

У листі до Б. Грінченка він писав: «На роковини Ш[евченка] я взявся скомпонувати рефератик «Шевч[енко] в світлі європейської критики». Знаєш, що Ш[евченка] німецька критика трактує як *світового*

генія, котрих по пальцях перелічити, буквально! Хоч у мене й була колись брошурка, здається, така: «Ш[евченко] в европ[ейской] критике», але така хирна і наче з чужих слів скомпонована, а не по джерелам, що певного і хоч *скільки-небудь* вірного розуміння, як Європа трактує нашого Батька, не можна мати. Я обмежуюсь в своїй роботі тільки німцями Обрістом і Franzos'ом, і Каверау, французом Дюраном, поляками Равитою і Баттагліо, і кількома слівцями (на що тільки ми здобулись у їх) рос[іян] Добролюбова, Пипіна і Белінс[ького]; між тим, коли в євр[опейській] критичній літературі Шевченкові присвячено цілі монографії (Обріст, Franzos, Battaglia, Дюран)» [1, с. 143].

Стаття Т. Зіньківського «Тарас Шевченко в світлі європейської критики» і на сьогодні залишається важливим джерелом для шевченкознавців.

Отже, Т. Зіньківський найчастіше апелював до Шевченкового слова в контексті роздумів над

проблемами української мови. Розвиваючи нормативні традиції, закладені Кобзарем, Т. Зіньківський своєю творчістю сприяв зміцненню основ української літературно-національної мови.

1. «...Віддати зумієм себе Україні»: Листування Трохима Зіньківського з Борисом Грінченком / Вступ. ст., археограф. передм., упоряд., комент., приміт., підгот. текстів, покажчики, додатки, добір ілюстр. матеріалу С. С. Кіраля. – Київ; Нью-Йорк. – 2004. – 520 с. 2. *Зіньківський Т.* Листи До Б. Грінченка / Т. Зіньківський // Інститут рукописів Національної бібліотеки ім. В.Вернадського НАН України. – Ф. III. – Од. зб. № 38176–38234 а. 3. *Зіньківський Т.* Писання Трохима Зіньківського: У 2 кн. / Зредагував та життєпис написав Василь Чайченко / Т. Зіньківський. – Л., 1896. – Кн. 2. – 324 с. 4. *Зіньківський Т.* Тарас Шевченко в світлі європейської критики / Т. Зіньківський // Неопалима купина. – 1995. – № 7–8. – С. 14–34. 5. *Зв'язочот Т.* Національне питання в Росії / Т. Зв'язочот // Правда. – 1889. – Вип. 9. – С. 199–227. 6. *Кониський О.* Трохим Зіньківський (посмертні споминки) / О. Кониський // Зоря. – 1891. – Ч. 15. – С. 296–298. 7. *Шевельов Ю.* Українська мова в першій половині двадцятого століття (1900–1941): Стан і статус / Ю. Шевельов. – Чернівці: Рута, 1998. – 208 с.

Ірина Юрченко

Націєтворчі заповіді Т. Г. Шевченка в інтерпретації поетів Канівської літературної студії «Зорянка»

У статті розглянуто вплив ідей Т. Г. Шевченка на творчість наших сучасників, поетів Канівської літературної студії «Зорянка».

The article deals with the problems of influence of T. Shevchenko's ideas on the formation of nation on creative works of our contemporaries, poets of Kaniv's literary studio "Zoryanka".

Творчість Т. Г. Шевченка посідає особливе місце в українській культурі. «Він є немов великий факел з українського воску, що світиться найяснішим і найчистішим вогнем європейського поступу, факел, що освітлює весь новітній розвиток української літератури», – писав І. Я. Франко [12, с. 285].

В умовах української бездержавності Шевченків «Кобзар» (1840) відкрив світові Україну, український народ, поклав початок новому етапу в історії українського письменства.

У творах Т. Г. Шевченка віддзеркалилися уявлення поета про вільну, сильну, незалежну державу – Україну: «В своїй хаті своя й правда, / І сила, і воля» [13, с. 251].

Поезія для Т. Г. Шевченка була формою національного служіння, історичним покликанням, словом народної правди й народної волі до боротьби за свободу.

Тарас Григорович прагнув передати науку любові до України наступним поколінням:

Свою Україну любіть,
Любіть її... Во время люте,
В остатню тяжкую минуту
За неї Господа моліть [13, с. 298].

Ідеї, думки Кобзаря стали надбанням української нації і розвиваються в свідомості українського суспільства.

Підтвердженням цьому є творчість поетів Канівської літературної студії «Зорянка», створеної 1967 р. Відтоді склад літстудії неодноразово змінювався. У ній перебувало багато початківців. На сьогодні до неї

входить понад 20 осіб. Літстудійці щомісячно проводять засідання: читають і обговорюють вірші, готують їх до друку, регулярно виступають перед трудовими та учнівськими колективами міста і району, друкуються в місцевих, обласних та всеукраїнських періодичних виданнях. Видано п'ять колективних збірок літстудії: «Біль і радість» (1996), ««Зорянка» Кобзареві» (1999), «Зоряні світанки» (2008), «Канівщина – наш зоряномедовий край» (2011), «Зоресад» (2012) та низку власних збірок окремих літстудійців. Члени студії

Учасники відкритого засідання Канівської літстудії «Зорянка», присвяченого 199-й річниці від дня народження Т. Г. Шевченка. 27.02.2013. Фото І. Ф. Сиянщого